№ 83 ԿԻՐԱԿԻ ԱՊՐԻԼԻ 20 — 1903 — ԿԻՐԱԿԻ ԱՊՐԻԼԻ 20 № 83

ԵՐԵՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.
Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ».
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի եւ տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ.—Կիրակնօրեայ զրոյց. Նավօրսկայան Թիֆլիսում. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.— Մանրանկար. — ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ.—Հայ կեանքէն։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԶՐՈՅՑ

Պարսկաստանի հիւսիս-արեւմտեան անկիւնում ապրող հայութիւնը շատ է խօսեցրել իր մասին։ Երեսուն տարուց աւել է, ինչ մենք կարդում ենք մանրամասն տեղեկութիւններ թէ ինչպէս է ապրում այդ տեղերի հայը։ Դեռ 1872 թւին էր, որ Րաֆֆին սկսեց նկարագրել Սալմաստի, Խոյի հայերի դրութիւնը։ Այսօր էլ անպակաս են այդ նկարագրութիւնները։

Եւ ինչ գիտենք մենք։

Շատ բան։

Գիտենք, որ դա մի մոռացված, խաւար աշխարհ է։ Գիտենք, որ պարսկական իրականութիւնը դարերից ի վեր ծանրացած է այդ մի բուռն հայութեան վրա։ Խեղճ ու անօգնական, վիզը ծռած, հարստահարված հայը գտել է իր դժբախտ հայրենիքի պայմաններին յարմարվելու միջոցը և ապրում է, ապրում է այնպէս, ինչպէս կարող է ապրել մի քրիստոնեայ փոքրաթիւ ժողովուրդ՝ մահմեդականութեան ծովի մէջ, օրէնքներ չը ճանաչող, կամայականութիւնների կլասիկական հայրենիք ներկայացնող մի երկրում, ուր տիրողը անհաշտ կրօնն է, ուր ֆանատիկոսութիւնը սանձեր չէ ճանաչում, ուր դարերով մուտք չէ գործում լոյսի մի ճառագայթ։

Գիտենք, որ ապրում է հայը։ Այո, ապրում է. բայց ինչպէս։ Նայեցէք այդ կողմերից ստացվող թղթակցութիւններին. որքան վիշտ, որքան դառնութիւն։ Կայ մի ամբողջ հայութիւն, որ քրդացած է կամ քրդանալու վրա է. գոյութեան կռիւը այդ վայրենի, խուլ անկիւններում այնքան անողորմ է, այնքան անհաւասար, որքան իրերի բնական լօգիկա է դարձել աստիճանաբար մոռացվելը, աստիճանաբար կորչելը, տիրող տարրի մէջ ձուլվելը։ Տնտեսական ծանր պայմանները հային կամ փախցնում են օտար աշխարհներ, դարձնում են նրան մի համաշխարհային Թափառաշրջիկ, որի կատարելատիպն է քաւոր Պետրոսը կամ ճմլում, տափակացնում են նրան հայրենիքում, հարկադրելով մի տեղ քրդի, միւս տեղ պարսկի կերպարանք ընդունել։

Հետզհետէ հալվում է Խոյի, Սալմաստի, Քրդստանի հայութիւնը։ Հալվում է նա ոչ միայն, կորցնելով իր ազգային կերպարանքը, իր լեզուն, այլ և կապկապված լինելով տգիտութեան սև շղթաներով։ Դարը ազդում է ամեն տեղ։ Մեր դարը ապրելու, գլուխ պահելու իրաւունք է տալիս այն ժողովրդին, որ զինված է գիտակցութեամբ, որին պատրաստել է դպրոցը, որ կարողութիւն ունի իմանալու թէ ինչպէս է մարդկային ոգին ուժեղանում։ Եւ այս օրէնքի ազդեցութիւնից դուրս չէ Պարսկաստանը լոկ այն պատճառով, որ նա Պարսկաստան է։ Ո՛չ. Ներկայումս Պարսկաստանը զգում է, որ տգիտութիւնը մահ է, և պարսից ներկայ կառավարութիւնը խրախուսում է կրթասիրական շարժումը իր հպատակների մէջ։ Պահանջը կայ, նա զգացվում է։ Եւ մենք տեսնում ենք անթիւ ու անհամար փորձեր, որոնք երեան են գալիս ամեն տարի, անհետանում են, նոր-նոր փորձեր ծնում։

Պարսկահայերի թիւը շատ մեծ չէ։ Բայց այդ հայերի մեծամասնութիւնը, եթէ չենք սխալվում, հէնց Սալմաստի և շրջակաների հայութիւնն է։ Չը պէտք է արհամարհել, մոռացութեան տալ այդ ժողովուրդը այն պատճառով, որ նա փոքրաթիւ է, որ պատմական ու աշխարհագրական պայմանները նրա համար ստեղծել են մի դիրք, որ չէ կարող շատ կարևոր լինել ընդհանուր ազգային տեսակէտից։

Ժողովրդի իւրաքանչիւր փոքրիկ մասնիկն անգամ պէտք է զարգանայ, պէտք է լուսաւորվի ու վերանորոգվի։ Այս մենք գիտենք։ Գիտենք, որ առանց պատրաստված մասերի չէ կարող լինել պատրաստված ամբողջութիւն։ Գիտենք, որ մի ժողովրդի հոգին ու սիրտը չեն կարող կենտրոնացած լինել մի յայտնի տեղում, աշխարհագրական մի յայտնի կէտի վրա։ Ուր ուզում էք, ընտրեցէք գլխաւոր կէտ, կենտրոնական միջավայր, բայց եթէ այդ կէտից, այդ կենտրոնից դուրս, հեռու գտնվող տեղերը չունեն իրանց սեփական, իրանց տեղային բարեկարգութիւնն ու մտաւոր և բարոյական խարիսխները, իրանց տնտեսական բարօրութիւնը, միշտ թոյլ ու անկարող կը մնայ կենտրոնը, կորիզը։ Ընդհանրութեան համար կարևոր են գործողներ, ոյժեր, իսկ սրանք դուրս են գալիս ամեն տեղից, ուր միայն յարմարութիւն է ներկայանում։

Խոյն ու Սալմաստը՝ չը նայած իրանց ամբողջ դժբախտութեան, տուել են մեր ազգին երկու փայլուն ոյժեր—Ստեփաննոս Նազարեանց և Րաֆֆի։ Այս երկու անունները ցոյց են տալիս, որ ոյժեր ծնվում են ամեն տեղ, ուր ժողովուրդ կայ, որ ոյժեր մենք պիտի սպասենք ոչ միայն մի Թիֆլիսից, մի՞ Բաքուից, մի Երևանից, այլ և ամեն մի մոռացված, կորած ու մոլորված գիւղից։ Ի՞նչ է մի Փայաջուկ։ Հաւատացած եմ, որ դուք էլ ինձ պէս շատ քիչ, համարեա ոչինչ հասկացողութիւն չունէք պարսկական հողի վրա գտնվող այս գիւղի մասին։ Բայց այդ գիւղից դուրս եկաւ «Խենթի», «Դաւիթ-Բէգի», «Կայծերի» հեղինակը։ Մի սովորական գիւղացի երեխայ էր այդ հեղինակը։ Պատահաբար, բոլորովին պատահաբար նրա մէջ ընկան փոքր ի շատէ կանոնաւոր կրթութեան սերմերը։ Նա կապվեց լուսաւոր աշխարհի հետ և նրա մէջ վառվեց բնական շնորհքը, այնքան սաստիկ վառվեց ու փայլեց, որ դարձաւ ընդհանուր հայութեան համար մի խոշոր գործիչ։

Պատահական կրթութիւնը կարող էր չը լինել և մենք Րաֆֆի չէինք ունենայ։ Եւ ո՞վ կարող է հաշւել, թէ քանի քանիսներն են կորել, անյայտացել, որովհետև բախտ չեն ունեցել կրթութեան հանդիպելու իրանց ճանապարհին։

Ո՛չ, չէ կարելի անտես անել, արհամարհել ոչ մի կորած, անկարևոր անկիւն։ Ուր ժողովուրդ կայ, այնտեղ պիտի լինեն և այդ ժողովրդի թաքնված ոյժերը դուրս հրաւիրող գործօններ։ Եւ որքան ուշանում են այդ գործօնները, որքան ջլատվում են ժողովրդի ոյժերը, այնքան մեծանում է դժբախտութիւնը։

Ով տարիների ընթացքում հետևել է այն ամենին, ինչ կատարվում է Խոյի, Սալմաստի, Մարաղայի կողմերում, նա համաձայն կը լինի ինձ հետ, եթէ ես ասեմ թէ այդտեղ յուսահատական ոյժից վեր ջանքերի մի անվերջ իրարանցում է տիրում։ Կան փոքրիկ սկզբնաւորութիւններ, կան տեղական համեստ, բայց համակրելի ձգտումներ։ Ուզում են անել, ուզում են ստեղծել, մի քայլ առաջ գնալ։ Այս կամ այն գիւղում դպրոց են հիմնում, գրադարան են բաց անում, թատրօնական ընկերութիւն են ստեղծում, դասախօսութիւններ են կարդում։ Այսօր մի տեղն է իրան բախտաւոր համարում, վաղը՝ մի ուրիշ տեղ։ Այսօրվայ բախտաւորը վաղը անբախտացած է, այսօր դպրոց ու գրքեր ունեցողը վաղը առաջվայ նման սև ու խաւար է։

Ինչո՞ւ։

Չը կայ դրամական ապահովութիւն։ Տեղական միջոցները շատ են չնչին, ժողովուրդը չունի թէ փող և թէ գիտակցութիւն։ Ամբողջ գաւառներ կան, ուր ժողովրդին դեռ նոր պէտք է հասկացնել, թէ ինչ է հայութիւնը։ Եւ ահա դէսից-դէնից մուրացած կոպէկներով մի կերպ գործ է ստեղծվում։ Ի լուր ամենքի յայտարարվում է, որ կայ այսպիսի մի գործ. նկարագրում են տեղը, հանգամանքները, ժողովրդի դրութիւնը։ Մենք կարդում ենք այդ բոլորը և անցնում։ Մեզ համար հետաքրքրական չէ այդ գործը, որ օգնութեան է կանչում։ Գիտենք, որ մի գիւղական դպրոցի, մի գրադարանի պահպանութեան համար շատ չնչին բան է հարկաւոր։ Բայց գործը շատ է համեստ, շատ է փոքրիկ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷՆ

Վենետիկ, ապրիլ 15-ին

ՄԵՆԱՍՏԱՆԻՆ ՇՈՒՐՋԸ

Բ.

Ալիշանին յոբելեանը 1890-ին տեսակ մը ընդհանուր քուէարկութիւն եղաւ, որով հայ ազգը Մխիթարեանց նկատմամբ իր հանրային կարծիքը յայտնեց։ Ս. Ղազարու երկդարեան գործերը իրենց բոլոր առաւելութիւններովն ու պակասութիւններովը ազգին աչքերուն առջև ներկայացուեցան, իբր հաշուէկշիռ մը մէջ։ Եւ ազգը աշխարհիս ամէն կողմէն Վենետիկ տեղացուցած իր համակրանքի արտայայտութիւններովը, այդ հաշուէկշիռը իր ամբողջութեանը մէջ վաւերացուց։ Մխիթարեանց հետ հաշուէ յարդարութիւննիս ըրինք՝ լմնցուցինք։ Բայց այդ օրէն նոր թուական մը կը բացուէր Ս. Ղազարու համար, թերևս նոյն իսկ առանց որոշ գիտակցութեան մը։ Մի և նոյն շաբաթը Թիֆլիս ալ Գրիգոր Արծրունիին յոբելեանը կը տօնէր։ Հոյակապ հրապարակագիրը կրօնական իմաստասիրութեան գաղափարներով հոյակապ հնախօսէն թէև հիմնովին կը տարբերէր, բայց և այնպէս ինքն ալ—ու նոյն իսկ այդ տարբերութեան պատճառաւ—խղճի ազատութեան ախոյեանը կը կանգնէր։ Ո՛չ ազգութեան գաղափարին տիրապետութիւնը կրօնական խղճմտանքին վրա, ո՛չ կրօնական խղճմտանքին գերիշխանութիւնը ազգութեան գաղափարին վրայ։ Անջատում իշխանութեանց։ Այս տեղ մեր նպատակը չէ այս ընկերաբանական դժուարակընճիռ փիլիսոփայութիւնը դրուատել կամ պարսաւել։ Կը բաւականանանք յիշատակել իրողութիւններ, որոնց բարեացակամ ըլլանք թէ հակառակորդ, բայց և այնպէս իրողութիւններ են, որոնք մեր ազգային նոր կեանքին վրայ հզօրապէս կը ներգործեն, ի բարին կամ ի չարն—այդ տարբեր խնդիր է։ Իրողութիւն մընէ, թէ կաթոլիկ կրօնական միաբանութիւն մը, որ կրթական ու գրական նպատակ մը ունի, և ոչ թէ սրբակեցութիւն և «հաւատոյ տարածում», հայ ազգին մէջ բարոյապէս կարենալ ապրելու համար պէտք է նմանի Արծրունիի մը, որ լուսաւորչական է կամ ազատախոհեան՝ ինքն իրեն համար, իսկ ազգին համար՝ հայ է միայն։ Ս. Ղազար, որ երկու դար միշտ հանրային կարծիքին ու զգացման, որքան հնար է, համընթաց յառաջանալու նկրտած էր զգուշաւոր խոհեմութեամբ, տարակոյս չը կար թէ 1890-էն յետոյ իր ուղղութիւնը աւելի ազդուապէս պիտի ներդաշնակէր ազգին ընդհանուր ձգտումին։

Ալիշանին յոբելեանը Ս. Ղազարին շատ դիւրութիւններ պիտի ընծայէր աւելի ազատօրէն շարժելու համար։ Թէ Պօլսոյ Սագզ-Աղաճիի պատրիարքարանը, թէ Հռոմի վատիկանը 1890-ին յառաջափայլ տեսան Մխիթարեան Միաբանութեան հայ ազգին ստուարակոյտ զանգուածին հետ սերտ մտերմական յարաբերութիւնները։ Այդ զանգուածը կազմուած էր ամէն կարգի հայոցմէ, առանց կրօնական դաւանանքի կամ իմաստասիրական գաղափարներու խտրութեան։ Ս. Ղազար մեծ ուժի մը կռթնած էր ուրեմն, և ով որ Մխիթարեանց հետ իյնար, իր դէմը կրնար այդ ազգային զօրութիւնը գտնել։ Անգամ մը որ այս լուսապայծառ ճշմարտութիւնը ամէն աչքերու առջև շողաց, Սագզ-Աղաճի ու Վատիկան հասկցան, թէ անդարձ հեռացած էին այն օրերը, ուր քանի մը բաթէրաներու բանսարկութիւնները, բրօբականդայի սպառնալիքները կրնային Ս. Ղազարը ահաբեկել, առանց մտնալու որ Ս. Ղազար այլ ևս աւստրիական հող մը չէր։ Հիմակ այլ ևս կարգը ուրիշներունն էր, Մխիթարեանց հետ «զգուշաւոր խոհեմութեամբ» վարուելու։ Նպաստաւոր հանգամանքներ, որոնք սակայն Ս. Ղազարը խելայեղ յանդգնութիւններու չը մղեցին։ Անիկայ իր յամրընթաց, բայց ապահովագայլ, յառաջդիմութիւնը շարունակեց առանց փքացման, առանց յաւակնութեան։

—

Գուցէ աննշմարելի, բայց դիտողին համար ապահովաբար շատ ուշագրաւ նորութիւն մը այդ յառաջդիմութեան մէկ նշանն է։ Վանքին տաճարին մէջ գտնուող եամական գրքերը թղթատած պահուս, հին տպագրութիւն հատորի մը մէջ ըղունգով քերթուած տեսայ «եւ յորդւոյ» բառը։ Մխիթարեանց տպագրած աղօթական գրքերուն մէջ թերևս դիտած ըլլաք այն «յաւելուածը» զոր «Առաւօտ լուսոյ»-ին դրած են, Վատիկանի ստիպմամբ։ Շնորհալիին բանաստեղծութեան՝

Բղխումն ի Հօրէ
Բղխեալ ի հոգւոյս
Բան քեզ ի հաճոյս

տողերուն առաջինը պատուաստուած է «եւ յորդւոյ»-ով մը, որ տաղաչափութիւնը բարբարոսաբար կ'աներաժշտէ։ Այդ տխմարական բարդումն էր, որ քերթուած տեսայ։ Պարզ չարաճճիութիւն մը կարծեցի։ Սակայն նմանօրինակ բոլոր գրքերն ալ աչքէ անցընելով, ամէնուն մէջ ալ անհրաժեշտ բարդումը քերթուած գտայ։ Փնտռեցի նոր տպագրութիւններ և տեսայ թէ Շնորհալիին բնագիրը իր իսկութեամբը վերահաստատուած է։

Ամեն անոնք, որ մեր կրօնական խնդիրներուն պատմութեանը հետամուտ են, գիտեն թէ Հոգւոյն Սրբոյ «ի Հօրէ» բղխման, կամ՝ «ի Հօրէ և ի յՈրդւոյ» բղխման տարբերութիւնները ինչ ահեղ դեր մը կատարած են կրօնական պառակտումներուն մէջ։ Անցեալը չենք պարսաւեր։ Աստուածաբանական նրբաբանութիւնները, որոնք հիմակ մեր մտքերուն անմատչելի են, վասն զի անոնցմէ այլապէս կարևոր մտահոգութիւններով կը տառապինք, այդ նրբաբանութիւնները ժամանակին իմաստասիրութիւնը կը կազմէին, և մտաւորական կեանքը անոնց վրա հիմնուած էր։ Լատին կղերը հայ ազգը հերկելու համար իր զէնքերը աստուածաբանութեան մէջ փնտռեց։ Կաթոլիկ հայերը երբ իրենց առանձին եկեղեցիները ունեցան, «Հաւատամքին» մէջ «նոյն ինքն ի բնութենէ Հօրը»՝ փոխուեցաւ «նոյն ինքն համագոյակից Հօրի»։ «ի յՈրդւոյն» եկաւ կցուեցաւ «բղխումն ի Հօրէին», և «Ս. Աստուած, սուրբ և հզօր, սուրբ և անմահ» սրբագրուեցաւ։ Մտքերնիս պատմական դասախօսութիւն մը ընել չըլլալով, այս քանի մը յիշատակութիւնները բաւական կը համարինք։ Մխիթարեանները ի սկզբանէ անտի այդ սրբագրութեանց՝ որոնք սրբապղծութիւններ կը համարուին՝ միշտ դիմադրած էին։ Ալիշան դեռ 1870-ին, երբ մենք իրեն կաշակերտէինք, «Հաւատամքը» մեզի մեկնած պահուն, խռովեալ դէմքով կը պախարակէր—գրեթէ կը նզովէր—այն Բարսեղը, որ Հռոմ ըրած բանսարկութիւններովը յանդգնած էր Հայոց Հաւատամքին մէջ փոփոխութիւններ մտցնել։ Կը բացատրէր «նոյն ինքն ի բնութենէ Հօրին» իմաստասիրական խորին գերազանցութիւնը, խեղճուկ «համագոյակիցին» վրայ։

—Եւ սակայն, պարտաւոր ենք Հռոմին հնազանդել, ու սրբագրութեանցը համակերպել, ցաւագին կ'աւելցնէր, «Բամբ որոտմանն» բանաստեղծը։

և մենք պարտք ենք համարում անտարբեր ու անխոհեմ լինելու Գիւղական դպրոց, գիւղական դրամարան Մեծ բան է Թող ինչ ուզում են անեն. Մենք մեր ականջի մեջ միշտ կը կարդանենք այդ օգնութեան աղաղակները ու յետոյ մեծ յոյսով, նոյն իսկ ջերմեռանդութեամբ կը ցանկանք ու կը սպասենք, որ դուրս գան հովանիներ, հերոսներ ու միանգամից ամեն ինչ անեն մեր երջանկութեան համար...

Ու անշուշտ, թէ ինչ փառքեր են դուրս գալիս մեր այս [illegible] վերաբերմունքի դէմից. [illegible] կեանքը, մինչդեռ մենք հրաշքների վրա ենք դրել մեր յոյսը ու անտարբեր ենք մնում.

Մարաղա քաղաքում մի հայ օրիորդ, կամենալով իր [illegible] համար մի դպրոց բաց անել, ցոյց է տալիս մի անսովոր եռանդ, որ Պարսկաստանի այդ խուլ անկիւնում հրաշքի նման մի բան էր Նա հաւաքում է մի գումար, որից կազմվում է կրթական մի ֆոնդ «Արտաշեան անունով» Ժամանակին «Մշակի» մէջ այդ մի փոքրիկ գործի պատմութիւնը և դուք, հաւատացած եմ, կարդացել այդ [illegible] մի հայուհու զոհողութիւն էք զգացել Ուր Մարաղա, ուր կնոջ հասարակական գործունէութիւն. Դժբախտ փաստ է, չոյում է նա ազգասիրական զգացմունքը Եւ իրաւ, [illegible] փաստը միանգամայն ուրախալի է, Հայ օրիորդի ջանքերով կազմվում է մի փոքրիկ ընկերութիւն, որ նպատակ է ընտրում կրթութիւնը տարածել Մարաղայի հայերի մէջ։

Կայ տրամադրութիւն, կայ բարի ցանկութիւն, կայ պատրաստ մարմին Բայց Մարաղան ինչ դրամական միջոցներ կարող է տալ մի [illegible] գործի համար [illegible]

Բայց համաձայնվեցէք, որ մուրացկանական հանճարն անգամ չէ կարող ապահովել, մշտական, միայնուն դարձնել մի դպրոցի կեանքը։ Թող Մարաղայի դպրոցական հոգաբարձուները բաց ապարէզներից վռնդեն մուրացկաններին, թող ամեն տեղ փողոցում թէ բակերում, եկեղեցու դրանը թէ մեծ ճանապարհին նրանք ձեռք մեկնեն իրանց դպրոցի համար,—դարձեալ ոչինչ չի լինի, այսօր կը հաւաքվեն գրօշներ, կը լինի դպրոց, վաղը չեն հաւաքի, և դպրոցը մեռած է։ Մինչ մուրացկանը ամեն օր կուշտ ու երջանիկ է...

Եւ դեռ նկատեցէք. կանոնագրութեան վերջում ես կարդում եմ այսպիսի մի խորհուրդ ծանօթութիւն. «Երբ ֆոնդի միջոցները ներեն, բացի Մարաղայից, նա նպատակ ունի նոյն ուղղութեամբ գործելու Պարսկական Քրդստանի հայերի մէջ»։

Ֆոնդի միջոցները ներեն... Ահա գլխաւորը։ Եթէ ներեն։ Ներողները, ի հարկէ, այն չահերը չը պիտի լինեն, որոնք այսօր խլվում են Մարաղայի մուրացկանների ձեռքից։ Կանոնադրութեան մէջ բառ առ բառ ասված է և հետևեալը. «Մեր ձեռնարկութեան մէջ մեզ օգնել ցանկացողներից խնդրվում է ի նկատի ունենալ, որ բացի դրամից կարող են նուիրել նոյնպէս դասագրքեր, գրքեր, զանազան դասական առարկաներ, կանացի հագուստի պարագաներ և այլ յարմար համարված առարկաներ»։

Տեսնում էք, ինչքան չատ բաներ են հարկաւոր։ Եւ զարմանում էք։ Տեղում, Մարաղայում, միայն «սալամաթի» են կարողանում հաւաքել, ինչ անեն...

Մարաղան մի րօպէ թողնենք։ Անցնենք Փայաջուկ, Րաֆֆիի գիւղը։ Ցիշում էք, «Կայծերի» մէջ կայ Տէր-Թօդիկի դպրոցը։ Այդ կրթական ապանդանոցը Րաֆֆիի երևակայութեան պտուղը չէ. դա իրականութիւն է, այդպիսի դպրոց գոյութիւն ունէր Փայաջուկում, բայց տարիներից ի վեր նա էլ փակվել է. մի ամբողջ գիւղ, ուր 200 դպրոցական երեխաներ կան, չատ երջանիկ կը լինէր, եթէ այդ ապանդանոցն էլ միակն լինէր։ Բայց ինչու ապանդանոց տալ խեղճ ու անմեղ երեխաներին. ծվ է մեր օրերում մորթում իր զաւակներին։ Թաւրիզում կազմվել է մի մասնաժողով, որ ուզում է Փայաջուկում դպրոց բաց անել աղջիկների և տղաների համար։ Միջոցներ, ի հարկէ, չը կան ու չը կան։ Բայց Փայաջուկը մի բանի վրա յոյս ունի. Նա տուել է Րաֆֆի և այժմ հաւատացած է, որ Րաֆֆիի յիշատակը յարգողները նրա խեղճ ու դժբախտ ծննդավայրում դպրոց բաց կանեն, որպէս զի նրա հայրենակից 200 երեխաները փողոցներում չը թափառեն և երանի չը տան այն ժամանակին, երբ Տէր-Թօդիկեան ապանդանոց կար։

Ես կասեմ որ ոչ միայն Րաֆֆիի յիշատակը, այլ և մեր բոլոր մեծ, երախտաւոր մարդկանց յիշատակը, սկսած մեր առաջին մեծ ուսուցիչ ս. Մեսրոպից, պահանջում է որ Փայաջուկը, իբրև մի գիւղ, ունենայ իր բարեկարգ, գեղեցիկ դպրոցը։

Ահա թէ ինչ ձայներ, ինչ հառաչանքներ են գալիս պարսկահայերի սրտի խորքից։ Ինչպէս տեսնում էք, այս անգամ իգական սեռի կրթութեան գործն է աղաղակում։

Ի՞նչ պիտի անէք։ Կորած, մոլորված, ազիտութեան տիղմի մէջ խրված խուլ անկիւնները ձեզ փորձում են, պարտաճանաչութեան հարց են տալիս։ Ի՞նչ պիտի անէք։ Կանանց կրթութիւն Պարսկաստանի խորքերում։ Ահա գործ։

Մենք պաչտում ենք կանանց ազատութիւնը. մենք ֆէմինիստներ ենք ամենայն բարեխղճութեամբ։ Այնքան արդէն չատ է մեր եռանդը, որ բեմից նոյն իսկ ազատ սէր ենք քարոզում, նոյն իսկ մայրական պարտաւորութիւնը ոչնչացնում ենք յանուն ազատ սիրոյ։ Մենք, ազգի առաջաւոր տարրերս, հասարակութեան ծաղիկներս, այս առտիճանին ենք արդէն հասել։ Եւ միթէ ոչինչ չենք ունենայ տալու, որպէս զի պարսկահայ կինը գոնէ մի քայլ առաջանայ իր հնադարեան սարկութիւնից։ Գոնէ մի քայլ դէպի առաջ, դէպի լոյս և գիտակցութիւն...

Փոքրիկ գործեր, համեստ գործեր, հեչտ գործեր...

Թէ էլի պիտի սպասենք որ հրաչք գայ մեզ փրկելու...

Լ.

ԽԱՎՈՐՍԿԱՅԱՆ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ

—

Հետաքրքրական պիէս, աչող կատարում, հանդիսականների գոհ տրամադրութիւն—ահա ինչ խօսքերով հեռացաւ հասարակութիւնը ուրբաթ օրվայ ներկայացումից։ Այդ օրը դեբասանուհի Խավորսկայեա հանդէս եկաւ իշխան Բարեատինսկու «Карьера Наблоцкаго» պիէսում։

Պիէսի մէջ դուրս է բերված ներկայ արիստոկրատական աչխարհից մի քանի պատկերներ։ Գլխաւոր հերոսներն են իչխանուհի Նիլլի (Խավորսկայա) և բարձր ատեանի մի պաչտօնեայ-Նաբլոցկին (Բարաաով)։ Առաջինը անհոգ, չարաճճի, չափազանց բացերես, բայց մի և նոյն ժամանակ բարի սրտանի մի օրիորդ է, երկրորդը խորամանկ, ճարպիկ, քաղաքագէտ, ցինիկական և գործնական մի անձնաւորութիւն, որի համար բոլոր միջոցները ներելի են նպատակին հասնելու համար։ Նաբլոցկին մրտքումը դնում է պսակվել իչխանուհու հետ, որպէս զի գեղեցիկ և լաւ ծագում ունեցող կնոջ միջոցով կարողանայ առաջ գնալ։ Շրջապատելով օրիորդի հօրը պարտքերի ցանցով, Նաբլոցկին ստիպում է, որ հայրը համաձայնի իր աղջիկը նրան մարդու տալու և հասնում է նպատակին։ Այնուհետև նա սկսում է գրաւել թէ իր գլխաւորի և թէ ուրիչների ուչադրութիւնը, առաջ գցելով իր կնոջը։ Երիտասարդ կինը դառնում է զէնք սրիկայ ամուսնու ձեռքում։ Բայց չուտով նա զգաստանում է, երբ ծանօթանում է ազնիւ կոմս Տալիզինի հետ։ Այդտեղ սկսվում են մաքառում և զանազան հակացողութիւնների տէր անձանց ընդհարումներ։ Բացվում է կեղտոտութիւնների, խարդախութիւնների, սոտ կրքերի մի զզուելի աչխարհ, որի մէջ Նաբլոցկին, չնորհիւ իր ճարպիկութեան, չնորհիւ այն բանի, որ չատերին մեղսակից է արել իր հետ, կարողանում է իր գլուխը պրծացնել վտանգներից։

Խավօրսկայեա Նելլիի դերի մէջ հանդէս բերեց օրիորդի ամբողջացրած մի տիպ, որի մէջ առատ կերպով ցօլացել էին բնաւորութեան, տեմպերամենտի և հոգեկան տրամադրութիւնների անընդհատ զեղմունքներ։ Եւ քնքոյչ է նա մինչև մանկութիւն, և նազելի է նա մինչև յաւերժահարսի զգուանքը և զայրացկոտ է նա մինչև մի սուր կայծակ և կոպիտ է նա մինչև բիրտ չըջմոլիկ, և բարի է նա մինչև անձնուիրութիւն։ Այդ խառն և բարդ բնաւորութիւնը բոլորովին բնական կերպով ամբողջացրած էր մի տիպի մէջ, որով Խավօրսկայա հիացում ազդեց հասարակութեան վրա։ Երես տուած, նոյն իսկ անբարոյականութեան չէմքում կանգնած Նելլին, կերպարանափոխվում է և դառնում ազնիւ, լուրջ և անձնուէր կերպով սիրող մի անձնաւորութիւն։

Նաբլօցկու դերում աչող էր Բարաաով, որ մեծ տաղանդով ներկայացրեց ժամանակակից կեանքի զզուելի հերոսներից մէկին բնորոչ գծերով։ Գեղեցիկ էր Րատով՝ աղքատ ուսուցիչ Նախմանովի դերում։ Անհաւասարակ անսամբլը չատ բաւարար է։

Սիրող

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Մեզ հաղորդում են, որ առաջիկայ ամառ պէտք է հանքատէրերի ժողով կազմվի՝ քննելու Զանգեզուրի գաւառի հանքային արդիւնագործութեան պէտքերը։ Ցանկալի է, որ մեր հանքատէրերը աչխատէին ներկայացնել այդ ժողովին ուսումնասիրութիւններ և մչակված ձեւակերպութիւններ իրանց տեղական կարիքների մասին.

—

Ուրբաթ, ապրիլի 17-ին, Ջրի սաստիկ ճընչումից քանդվեց Օրթաճալայի ժամանակաւոր կամուրջը, որի մի մասը ջուրը տարաւ։ Այդ միջոցին կամուրջի վրայով անցնում էր մի

Այժմ Մխիթարեանները կամաց կամաց կորսնցնեն [illegible] Արդէն Սրբոց Հայրը Հռոմի [illegible] ս. Ղազար կը պաշտպանէ, բայց [illegible]

[illegible]

Դէպի նախնիքները վերադարձի [illegible]

[illegible]

—Բայց բարոյէ ինչու բաժնած ենք։ [illegible]

Այսպէս ահա Մխիթարեանները համբերաբար աչխատութեամբ և ազգա յին համակրանքին չնորհիւը կարող եղան մեծ յաղթանակ մը տանել լատինամոլ եկեղեցականութեան վրա։

—

Ս. Ղազարու նորագործ հրատարակութիւնները, Մխիթարեանց յամրաչարժ, բայց միչտ յառաջընկած բարեչրջումին հաւատումներն են։ Բայց վանքին ժամանակակից ձգտումը լաւ ըմբռնելու համար, պէտք է Բազմավէպը իր նորագոյն փուլին մէջ ուսումնասիրել։ Այդ ամսաթերթը հոգեբանական քննութեանց համար երկու մեծ առաւելութիւն կը ներկայացնէ։ Գաչտօնաթերթ է և պարբերական հրատարակութիւն։ Իր առաջին յատկութիւնովը՝ ամբողջ միաբանութեան հաւաքական գաղափարներուն արտայայտութիւնն է։ Արդ, Միաբանութիւնը իր մէջ քանի մը սերունդ ունի, որոնք զանազան ժամանակամիջոցներու մէջ մեծցած են, բարոյական այլ և այլ «միջավայրերու» ազդեցութեան ներքեւ։ Քաղաքական, մտաւորական, բարոյական լայնաբաց անջրպետ մը 1850 և 1900 թուականները իրարմէ կը բաժնէ։ Կէս դար առաջ ու կէս դար յետոյ վարդապետացած պատանիները այդ անջրպետին զաւակներն են։ Եւ սակայն, որովհետև «միաբանութիւնին», հարկ է, որ զիջումներով ու զոհողութիւններով ստեղծեն հաւաքական գաղափար մը, ձգտում մը, ուղղութիւն մը, որով կարենան ապրիլ։ «Բազմավէպը» այդ հաւաքական ոգիին ու մտքին ստեղծագործութիւնն է։ Եւ որովհետև «պարբերական» հրատարակութիւն մըն է, ուստի և պարտաւոր է հանրային կարծիքը, հանրային զգացումը իրեն ներչնչացած ունենալ, որպէս զի կարենայ չարունակաբար ապրիլ։ Եւ ահա Միաբանութեան զանազան սերունդները կը միաբանին փոխադարձ զոհողութիւններու համար, և երբ կը ներչնչուին, նաեւ կը ներչնչեն։

«Բազմավէպը» և անոր չարունակութիւն «Գեղունին» ջերմագին ընդունելութիւն գտան։ Քաղաքական կացութիւնը չի թոյլատրէր այդ երկու հրատարակութեանց Թիւրքիա ընդարձակ ծաւալումը. բայց Ռուսիոյ հայոցմէն յայտնուած համակրանքը կը բաւէ հաստատելու, թէ Ս. Ղազար ազգային ոգիին հետ հաչտ է։ Տարակոյս չը կայ, թէ վերջին քառորդ դարուն մէջ դուք եթէ ոչ լեզուական, բայց գրական ու գաղափարական աւելի հաստատահիմն ու լայնածաւալ զարգացում ստացած էք, քան թէ մենք։ Հետևաբար գրականութեան մէջ, ինչպէս և գաղափարային խնդիրներու մէջ, ձեր դատաստանները ամենամեծ նչանակութիւն կրնան ունենալ։

Դժուարակնճիռն խնդիրը, որ քանի մը տարիներէ ի վեր մտքերը կը վրդովէր, մասնաւորապէս երիտասարդ վարդապետներունը, այն էր թէ ս. Ղազար իբր գրական հիմնարկութիւն մը, արդեօք պարտաւոր չէր այլ ևս չափաւորել հնախոյզի և հնախօսի իր եռանդն ու աչխատութիւնները։ Պարագայներու անդիմադրելի պահանջումն էր, որ այս հարցումը ամեն մտքի առջև կը ներկայանար։

Ինչպէս ցոյց տուինք, ազգայնութեան կռուին մէջ Մխիթարեան միաբանութիւնը իր հակառակորդներուն դէմ յաղթանակը տարած էր։ Այլ ևս իր չարժումներուն ազատ տէրն էր։ «Հայոց կողմն ենք» ամբաստանութիւնը ոչ թէ սպառնալից վտանգ մը չէր, այլ՝ ուժ մը իսկ։ Վանքը այդ ուժէն ինչպէս պիտի կրնար օգտուիլ։ Ոչ ուրիչ կերպով, բայց եթէ ազգին ժամանակակից գաղափարներուն մասնակցելով։ Այդ մասնակցութեան հարկը պարտաւորիչ էր, վասն զի անդիմադրելի զգացումներէ ու մտածումներէ կը ծնէր։ Երիտասարդ նոր վարդապետները իւրովի կրնային հարցնել, թէ ինչու կրօնաւոր եղած են։ Ս. Ղազարը միատեքներու ապաստանարան մը չէ. և ոչ ալ հոն կը դիմեն վչտերէ և տառապանքներէ խոնջ ու վաստակաբեկ հոգիները։ Մեծութեան ու խաղաղութեան մէջ մահուան պատրաստուելու համար ոչ ոք հոն կուգայ։ Այդ վարդապետները եկած էին, երբ տակաւին անմեղունակ տղաքներ, կեանքի դառնութիւններուն անգիտակ էին։ Հիմակ քառասմենի են և կեանքը կը ճանչնան այնքան միայն, որքան նախասահեղծ մարդը, Ադէն երեցած առջի օրը։ Մահուան պատրաստուիլ։ Ինչու։ Թրաբեաններ են։ Ո՛չ։ Ուրեմն։ Ուրեմն պէտք է ապրիլ։ Եւ սակայն ինչ է ապրիլը։ Կեանքը ինքնիրեն հրճուանք մը չէ. հրճուանքը արտաքին վայելումներէն է. Արևուն լոյսը, գիրքը, գինիին բաժակը, գիտութիւնը, կինը—կամ՝ երեկ մարդը,—պատուղը, երաժշտութիւնը, փիլիսոփայութիւնը, ծը մէկը թուելը։ Ամեն հասակի, ամեն պայմանի համար կեանքը բերկրութիւն մը ունի։ Կրօնաւոր վարդապետը իր բերկրանքը մտաւորական հաճոյքներէն կը ակնկալէ, քանի որ սքեմը վրան է։ Ու մտաւորական հրճուանքը վայելելու համար պէտք է իր ցեղին հետ, իր ժամանակին հետ անդադրում հաղորդակցութեան մէջ ըլլայ։ Նախորդ սերունդներն ալ իրենց առենին մարդերը եղած էին, բայց այդ թուականը փակուած էր։ Հայ ազգին պէտքերը 1890-ին նոյնը չէին, ինչ որ 1790-ին. երկրէն վանք եկող տղաքը, որ 1895-ին կոտորածները տեսած էին, բնականաբար իրենց հետ պիտի բերէին—հեռուներէն զարգանալու համար—պաչտօնական պարտաւորութիւններ, որոնք անծանօթ էին 1850-ին եկող տղոց։

Եւ յետոյ, որչափ բան փոխուած է հանրային մտքին մէջ։ Ո՛րքան նորանոր հրատարակութիւններ, որոնք ցեղի մը իբր նոր ռահվիրայները կը ներկայանան։

***

կնոջս, որ ընկաւ ջուրը, բայց չնորհիւ չտապով հասցրած օգնութեան, ազատվեց առանց որ և է վնաս կրելու։

—

Բագուի փոխադարձ վարկի ընկերութիւնը 200 րուբլի նուիրեց ուսանողներին նպաստող կովկասեան ընկերութեան օգտին։

—

Թիֆլիսի քաղաքային ուպրավան, իր վերջին նիստում քննելով Մ. Արամեանի նուիրած 100,000 րուբլու գործադրութեան հարցը, որոշեց,—1) Արամեանի նուիրած 100,000 րուբլին, որից 25,000 րուբլի արդէն ստացված է, ընդունել և յանձնել Թիֆլիսի հասարակական ինքնավարութեան կարգադրութեանը. 2) այդ նուէրը յատկացնել հիւանդանոցի շինութեան գործին, համաձայն նուիրատուի ցանկութեան, առ այժմ բաց թողնելով այն հարցերը, թէ հիւանդանոցը որպիսի հիւանդների համար պէտք է լինի և որքան մահճակալ պէտք է զետեղէ իր մէջ, մինչև որ քաղաքային սանիտարական—բժշկական խորհուրդը ներկայացնէ դումային իր դիտողութիւններն այդ մասին. 3) այս գումարով շինվելիք հիւանդանոցը անուանել Մ. Արամեանի անունով և կախել նրա պատկերը հիւանդանոցի դահլիճներից մէկում. 4) ընտրել մի պատգամաւորութիւն, որ բաղկացած լինի ուպրավայի ամբողջ կազմից և 5 ձայնաւորներից և որ քաղաքագլխի առաջնորդութեամբ ներկայանայ նուիրատու Արամեանին՝ շնորհակալութիւն յայտնելու նրան Թիֆլիսի քաղաքային ինքնավարութեան կողմից այն առատաձեռն նուիրատուութեան համար, որ միջոց է տալիս քաղաքին հիւանդների բժշկութեան գործը դնելու աւելի ամուր հիմքերի վրա։ Հինգշաբթի, ապրիլի 17-ին, այդ հարցը քննվեց և քաղաքային բժշկական-սանիտարական խորհրդում, որ որոշեց Արամեանի նուիրած գումարով շինել հիւանդանոց բացառապէս ներքին հիւանդութիւններ ունեցողների համար։

—

Առաջիկայ ուսումնական տարվայ ընթացքում, զինուորական-բժշկական ակադեմիայում, գիմնազիական դասընթացքն աւարտած երիտասարդների հետ միասին կընդունվեն նաև րէալական ուսումնարանն աւարտածները, այն պայմանով, սակայն, որ վերջինների ընդհանուր թիւը 25%-ից աւելի չը լինի բոլոր ուսանողների թւից։ Ակադէմիայում կընդունվեն այն րէալիստները, որոնք աւարտել են իրանց ուսումը վերջին երկու տարվայ ընթացքում։ Խնդիրները կընդունվեն յունիսի 1-ից մինչև յուլիսի 15-ը։

—

Մեզ խնդրում են հաղորդել, որ այսօր առաւօտեան, ժամը 11-ին, Աւճալեան ժողովրդական թատրօնում, կը տրվի հանրամատչելի ներկայացում։ Կը խաղան «Կրէչինսկու հարսանիքը» դերասան Արաքսեանի մասնակցութեամբ։ Մուտքը 5 և 10 կ.։

—

Ծարտարապետների միջազգային կօնգրէսը, որ պէտք է գումարվէր Ռուսաստանի մայրաքաղաքներից մէկում, այս ապրիլին, յետաձգված է մինչև 1904 թւականի ապրիլ ամիսը։

—

«Новости» լրագիրը հաղորդում է, որ ներկայումս դրամատիքական գրաքննութեան վարչութեան մէջ քննվում են աւելի քան 20 պիէսներ, որոնք գրված են Պետերբուրգի հիմնարկութեան 200-ամեայ յօբելեանի առիթով։ 20 պիէսներից երեքը պատկանում են յայտնի դրամատուրգներին։

—

Պատմական և ժամանակակից հագուստների ցուցահանդէսը, մայրաքաղաքի լրագիրների ասելով, տուեց «Achu» ընկերութեան 28,000 րուբլու զուտ արդիւնք։

—

Հաղորդակցութեան ճանապարհների մինիստրութեան մէջ եղած տեղեկութիւններով՝ սիբիրիական երկաթուղային մեծ ճանապարհի երկարութիւնը կազմում է 7,783 վերստ. այս թւից բուն սիբիրիականը ունի—3,140 վերստ, Անդրբայկալեանը—1418 վերստ, Ուսուրիականը—812 վերստ և Արևելեան-Չինականը—2,413 վերստ։ Ներկայումս նրա վրա ծախսված է 780 միլիօն րուբլի։

—

ՇԻՐԱԿԻՑ (Կարսի գաւառ) մեզ գրում են. «Մեզանում կենսական պիտոյքների առատութիւն և էժանութիւն է, միայն փողի չատ քեասատութիւն է»,

—

ՈՒՋՈՒՆԼԱՐ գիւղից (Բօրչալուի գաւառ) մեզ գրում են. «Ահա 4 տարի է, որ այստեղ գոյութիւն ունի ժողովրդական դպրոց, բայց նա չունի իր սեփական յարմար շինութիւնը։ Ճիշդ է, մենք ունենք չատ հարուստներ, բայց դրանք իրանց հայրենի գիւղը ճակատագրին թողած, ապրում են քաղաքներում և մտածում են միայն հարստութիւն դիզելու մասին։ Այո, դրանք ոչ մի հոգս չեն քաշում իրանց հայրենակիցների կրթութեան և ուրիշ կարիքների մասին և միայն մեռնելիս են յիշում պատմական Օձունի-Ուզունլարը, ազգականներին պատուիրելով այնտեղ թաղել իրանց մարմինը։ Բայց այն, ինչ որ չեն կատարել օձնեցի հարուստները, ահա կատարում է մի հեռաւոր բարերար։ Դա Թիֆլիսի վաճառական Վասիլ Եղիազարեանն է, որը ապրիլի 13-ին Բօրչալուի գաւառապետ պ. Շանչիեվի հետ գալով Ուզունլար, յայտնեց հասարակութեանը, որ իր ծախսով շինելու է դպրոցի հարկաւոր շէնքը՝ 12 սենեակից բաղկացած, համաձայն դպրոցական վարչութեան տուած յատակագծի։ Ժողովուրդը զգացված ջերմ շնորհակալութիւն յայտնեց պ. Եղիազարեանին այդ անսպասելի բարեգործութեան համար։

—

ՂԶԼՋԱԽՉԱԽ գիւղից (Կարսի գաւառ) մեզ գրում են. «Մեր հասարակութիւնը տեսնելով, որ իրանց եկեղեցին չատ հին է և խարխուլ, ժողով կայացրեց և միաձայն հաւանութիւն տուեց, որ նոր եկեղեցի կառուցվի։ Ղզլչախչախ գիւղը Շիրակի մէջ առաջին մեծ և հարուստ գիւղն է, և Կարսի յաջորդ Գիւրեղ վարդապետն էլ չատ անգամ յորդորել է հասարակութիւնը նոր եկեղեցի շինելու, այնպէս որ գիւղացիք մտադիր են այս տարի այդ գործը անպատճառ գլուխ բերել»։

—

ՇԻՐԱԿԻՑ (Կարսի գաւառ) մեզ հաղորդում են հետևեալը. «Շիրակի գիւղացիները, որոնք գլխաւորապէս զբաղված են դաշտային պարապմունքներով, այս տարի սովորականից չատ յետ ընկան վար ու ցանքից, ձմեռվայ երկարութեան և ձիւնի չատութեան պատճառով, այնպէս որ մի երկու չաբաթից հազիւ աւարտեն։ Օրերը տաք են և եղանակը գարնանային։ Շիրակի մի քանի գիւղերում, անասուններ հիւանդութեան պատճառով, տեղական անասնաբոյժերի կողմից արգելվել են ցանքս անել։ Մանաւանդ չատ նեղ դրութեան մէջ են Հայի Թիքնիզ գիւղացիք, որոնց հետ անասնաբոյժները սաստիկ հակառակված են և թոյլ չեն տալիս, որ անասունները ախոռներից անգամ դուրս բերվեն, և բոլորովին արգելել են երթևեկութիւն անել սայլերով դրացի գիւղերը»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—«Neue Freie Presse» լրագրի ասելով, Կ. Պօլսում տիրում է յամառ լուր, որ թիւրքաց զօրքերի կենտրոնացումը հին Սերբիայում և ալբանացիների դիմադրութիւնը րէֆօրմներին լոկ մի մանէօվր է, առաջուց պայմանաւորված սուլթանի և ալբանական պարագլուխների մէջ։ Այդ մանէօվրի նպատակն է—կամաց-կամաց, առանց գրգռելու Եւրօպայի կասկածները, ուղարկել Հին-Սերբիա և հիւսիսային Մակեդօնիա զօրքի բաւականաչափ քանակութիւն, որպէս զի յետոյ, ալբանացիների հետ միասին, դիմադրութիւն ցոյց տրվի այն դէպքում, երբ որ և է պետութիւն կամենայ ներգործական միջամտութիւն գործել ի նպաստ մակեդօնացիների։

—«Нов. Время» լրագրի Հռօմի թղթակիցը գրում է, որ Ալբանիայի դէպքերը առաջին տեղն են բռնում Իտալիայի միջազգային քաղաքականութեան մէջ։ Իտալական չատ քաղաքներում կարդացվում են դասախօսութիւններ, որոնց առարկան ծառայում է Ադրիատիական ծովը և գործերի վիճակը Բալկանեան թերակղզում։ Միւս կողմից, ֆրանկմասօնութիւնը, որ մեծ դեր է խաղում իտալական միջազգային քաղաքականութեան մէջ, սաստիկ չահագրգռված է Բալկանեան հարցով։ Ֆրանկմասօնական ընկերութիւնը ուղարկել է Ալբանիա մի քանի գործակալներ, որոնք հաղորդում են այնտեղից թարմ լուրեր դէպքերի մասին և պատերազմի դէպքում կարող են իրական օգնութիւն ցոյց տալ կառավարութեանը։ Ինչ վերաբերում է Ռուսաստանին, իտալացիների վերաբերմունքը դէպի նրան փոխվել է վերջին ժամանակը։ Իտալացիները յոյս ունէին, թէ յենվելով Ֆրանսիայի վրա և այն ազգակցական կապերի վրա, որ միացնում են Սավօյեան տունը Ռուսաստանի բարեկամ Չերնօգօրիայի հետ, թէ Ռուսաստանը կը ճանաչէ Իտալիայի բարոյական իրաւունքները արևմտեան Ալբանիայի վրա։ Սակայն վերջին աւստրօ-ռուսական համաձայնութիւնը չարժեց բոլոր նախկին երկիւղները և իտալացիները համոզված են, որ Աւստրիան կը կարողանայ խաբել Ռուսաստանի և Իտալիայի աչալրջութիւնը և ձուկ որսալ պղտոր ջրի մէջ Բալկաններում։ Երեկ մամուլի մէջ սկսեց չրջել այն լուրը, թէ երբ Աւստրիային պէտք է յանձնվի, Ռուսաստանի համաձայնութեամբ, Ալբանիայի ժամանակաւոր գրաւումը՝ այդտեղ կարգ հաստատելու համար, այն դէպքում, երբ Թիւրքիան անընդունակ կը հանդիսանայ այդ գործում։ Այդ լուրը չատ վատ տպաւորութիւն թողեց և այդ տպաւորութիւնը անկարող եղաւ ջնջել նոյն իսկ այն լուրը, թէ գրաւումը կը յանձնվի երեք պետութիւններին—Ռուսաստանին, Աւստրիային և Իտալիային։

—«Zeit» լրագիրը տպել է հետևեալ նամակը, որ Սարաֆօվը, մակեդօնական ապստամբութեան յայտնի պարագլուխը, ուղարկել է ապստամբութեան տեղից իր մի բարեկամին, Վիէննայում։ Այդ նամակի մէջ նա եռանդուն կերպով բողոքում է այն բանի դէմ, որ զանազան լրագիրներ, մանաւանդ ռուսաց լրագիրները, մակեդօնական ապստամբներին վերագրում են զանազան անգթութիւններ և բռնաբարութիւններ թիւրքերի դէմ։ Բոլոր այդ պատմութիւնները, նրա խօսքերով, կատարեալ զրպարտութիւններ են։ Մանաւանդ վրդովվում է նա ռուսաց դիպլօմատիայի վարմունքով, որն, իբր թէ, չահագործելով այդ զրպարտութիւնները, լայնացնում է Ռուսաստանի և մակեդօնացիների մէջ բացված վիհը։ «Ապստամբները, ասում է նա, արդէն վաղուց հրաժարվել են ամեն մի յոյսից Ռուսաստանի վրա։ Նրանց այժմ խրախուսում է այն յոյսը, որ քաղաքակրթված և քրիստոնէական Եւրօպան թոյլ չի տայ մի փոքր քրիստոնեայ ժողովրդի սպրկացումը ժողովրդի, որ կռվում է իր ազատութեան և մարդկային իրաւունքի համար։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մ Ա Ն Ր Ա Ն Կ Ա Ր

—

Անցեալ օր առաւօտ, երբ ես կարդում էի «Մշակը», իմ աչքերը բևեռվեցին մի քանի տողերի վրա, որոնք զետեղված էին «Պատկերներ Րաֆֆիի կեանքից» բանասիրականի մէջ։

Նրանք գրվել էին քառորդ դար սրանից առաջ, 1877 թւին։

Նրանց գրողն էր Րաֆֆին։ Խօսքը մեր ներկայ գործողներից մէկի մասին է։

Նամակը Ագուլիսից էր, որտեղ Րաֆֆին այդ ժամանակ ուսուցիչ էր։

Ահա այդ տողերը՝

«Վանահայրը—հայր Սուրէնեան վարդապետը միանգամայն թէ փոխ-առաջնորդ է և թէ տեղոյս երկսեռ դպրոցների տեսուչը, այլ և դասեր ունի աշխարհագրութիւնից և ընդհանուր պատմութիւնից։ Հայր Սուրէնեանը մի երիտասարդ կրօնաւոր է, որ վարդապետական վեղարի տակ պահպանել է ուսանողի և ուսումնականի մաքուր բնաւորութիւնը։ Շատ եռանդոտ և ազնիւ մարդ է»։

Ես մտածմունքի մէջ ընկայ։

Քսանհինգ տարի առաջ և այժմ։

Որքան գործ կարելի էր կատարել այդ քսանհինգ տարում, հաւատարիմ մնալով այն տիպին, որ նկատել է Րաֆֆին։

Ես ասում էի ինձ.

Սուրէնեանն այժմ արքեպիսկոպոս է, առաջնորդ է, դիրք ունի, գուցէ նոյն իսկ մի քանի տասնեակ հազարների տէր է, մի ամբողջ թեմի հոգևոր գործերի ղեկավարն է. մի խօսքով նա բոլոր միջոցներն ունի իրագործելու չատ օգտաւէտ բաներ. որոնք քսանհինգ տարի առաջ անհնարին էին մի փոքրիկ աւանում գործողի համար։

Իսկ ինչ էր ասում իրականութիւնը։

Ես այդ հարցի պատասխանը ձեզ չեմ ներկայացնի, որովհետև ես ամենևին զբաղված չէի Սուրէնեանի գործունէութեան հաչուէկշռով։ Ես միայն մի բան գիտէի—այն է, որ անկարելի կը լինէր գրել հետևեալ տողերը՝

«Հայր Սուրէնեանը արքեպիսկոպոսական վեղարի տակ ևս պահպանել է, ինչպէս և քսանհինգ տարի առաջ, ուսանողի և ուսումնականի մաքուր բնաւորութիւնը. չատ եռանդոտ և ազնիւ մարդ է։»

Այդպիսի տողեր անկարելի կը լինէր գրել։

Իսկ այդպիսի տողերի, այդպիսի մի վկայականի առաջ կորցնում են իրանց հրապոյրը և դիրքը, և աստիճանը, և դիզված գումարները, եթէ գոյութիւն ունեն։

Այդ ժամանակ իմ սենեակը մտաւ բժիշկ Ամոքեանը։

Ես նրան պատմեցի բոլորը, ներկայացրի իմ խորհրդածութիւնները.

—Ինչպէս էք գտնում իմ ձևակերպութիւնը, հարցրի ես։ Միթէ չարժէր բոլորը զոհել մի այդպիսի համառօտ, բայց գրաւիչ ծառայացուցակի համար։

—Անկասկած, անկասկած, վրա բերեց բժիշկը։ Բայց բարեբաղդաբար հանգամանքները այնպէս են կարգաւորված, որ զոհելու կարիք էլ չը կայ և ոչ ոք զոհ էլ չէ պահանջում։

—

Այնուհետև հարցը ընդհանրացաւ և մենք սկսեցինք խօսել մեր նորագոյն վարդապետների, մեր ուսանողների, մեր կեանքի մէջ գործող երիտասարդների մասին։

—Ինձ մի բան չատ վրդովեցնում է, յայտնեցի ես, մեր գործողների վերաբերմամբ։ Ահա ինչ։ Մեղադրել բացարձակ կերպով, թէ ինչու մարդիկ հերոսներ չը հանդիսացան—ես քաշվում եմ։ Ես լաւ գիտեմ, որ կան խոչընդոտներ կեանքի մէջ, որ միջավայրը խեղդող և մաշող ազդեցութիւն է գործում մարդկանց վրա։ Այդ գիտեմ և յաճախ զգուշանում եմ անպայման դատապարտելու նրանց։ Սակայն, մի բանի հետ չեմ հաշտվել և չեմ հաշտվում։

—Հետաքրքրական է։

—Ձեմ հաշտվում այն բանի հետ, որ նախկին գործողները կամ գործել ցանկացողները իրանք խանգարող են հանդիսանում ուրիշ աւելի թարմ գործողների համար։ Բաւական չէ, որ իրանք թողել են գործողների չարքերը, դասալիք են դարձել, բաւական չէ, որ իրանք չեն աջակցում և նպաստում նոր գործողներին, այլ և յաճախ ուղղակի իբրև վնասողներ և խանգարողներ են ներկայանում։

Ճիշդ է։

—Եւ այդ հանգամանքը չատ ծանր է ազդում գործի վրա, որովհետև գործողի հակառակորդը նոյն դասակարգի մարդն է։

—Բայց կեանքը կանգ չէ առնում, վրա բերեց Ամոքեանը։ Երիտասարդական գործունէութեան առաջին չրջանի գաղափարները և գործնական ձեռնարկութիւնները իբրև սերմեր տարածվում են այս ու այն կողմ և արմատ բռնելով յարմար տեղերում, ստեղծում են նոր կեանքի պայմաններ։ Եւ յաճախ նախկին գործողը, որ մոռացել է իր երիտասարդական երազները, ուժգին հարուածներ է ստանում այն նոր և թարմ կեանքից, որի կազմակերպութեանը մի ժամանակ նա նպաստել է։ Եթէ նախկին գործողը, ինչպէս ասում էք, չատ անգամ հակառակորդ է դառնում նոր գործողին, միւս կողմից սա, այս նոր գործողը, կարողութիւն ունի նախկին գործողի ե ր ե ս ո վ ը տալ նրա ապիկարութիւնը, նրա դատապարտելի դիրքը և դրանով նրան ոչնչացնել։

Դա էլ մխիթարութիւն է։

Վրձին

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

18 ապրիլի

ԽԱՐԿՕՎ։ Բանտային վարչութեան գլխաւոր կառավարչի, տեղական դատաստանական և ոստիկանական բարձր իշխանաւորների ներկայութեամբ բացվեց բանտային առաջին բաժանմունք—մարտի 17-ին հաստատած օրէնքի համեմատ։ Տեղական կօմիտէտի դիրեկտօր Կօվալէնկօն նուիրեց 6000 ր.—բաժանմունքի եկեղեցու բարեկարգութեան համար։

ԼՕՆԴՕՆ։ «Times»-ին Պէկինից հաղորդում են, որ ծովապետ Ալէքսէեվը հրատարակել է մի հաղորդագրութիւն, թէ Մուկդէնի գաւառում, որը մաքրված է ռուսներից, օտարականները կարող են ճանապարհորդել առանց ռուսական անցագրերի։

ՋԷՄՄԼԻՆ։ Ցանկարծակի թիւրքական մի զօրագունդ յայտնվեց սերբիական սահմանագլխում և դիրք բռնեց Րիստօվացի մօտ, որտեղ ոչ մի ալբանացի չը կայ և երբէք տեղի չէ ունեցել խառնակութիւն։ Սերբիայում հասարակական կարծիքը զարմացած է այդ վարմունքի վրա, որ ոչնչով չէ կարելի արդարացնել։ Ցոյս ունեն, թէ զօրագունդը չուտով կը հեռանայ և պետութիւնները կը կարողանան հեչտացնել այդպիսի ելքը։ Սերբիական կառավարութիւնը կը մնայ կօրրէկտ, ինչպէս և առաջ։

Բարենորոգումների հակառակորդ Րիզա-Բէյը, որը գնում էր Դիակօվ, սուլթանի հրամանով կանչվեց Ուսկիւբ և բանտ կը դրվի։ Դա առաջին անգամն է, որ ալբանական մի ղեկավար բանտարկվում է։

Ալբանացիները բարենորոգումներին հակառակվելու համար ժողով են հրաւիրում Պրեչտէնի մօտերքը։ Օմեր փաչան սպառնում է զօրքի օգնութեամբ ցրվել այդ ժողովը։

Թիւրքիան յայտնում է, որ ժանդարմական օֆիցէրների չարքում եւրօպացիների թիւը հասցնելու է 12-ի։

ՄԱՐՍԷԼ։ Ամերիկական դիվիզիայի գլխաւոր նաւապետը 4 ամերիկական նաւերի հրամանատարների հետ միասին ողջունեց Լուբէին և արտայայտեց իր ուրախութիւնը, որ կարող է ամերիկական ամբողջ ժողովրդի և նախագահի կողմից յայտնել սրտագին ցանկութիւններ՝ Ֆրանսիային և անձնական երջանկութիւն՝ Լուբէին։ Վերջինս պատասխանեց, որ չափազանց զգացված է այդ յայտարարութիւնից, որի արժէքը կը ճանաչէ Ֆրանսիան։ Երեկոյեան ժամը $7^1/_2$-ին նախագահը ճանապարհվեց դէպի Պարիզ։

19 ապրիլի

ՊԱՐԻԶ։ Էդուարդ թագաւորը եկաւ ժամը 3-ին։ Երկաթուղու կայարանում հաւաքված ատեանների ու մինիստրներին ներկայացնելուց յետոյ նախագահը անգլիական թագաւորի հետ գնաց անգլիական դեսպանատունը։ Ճանապարհին նրանց ողջունում էր հաւաքված ժողովրդի մեծ բազմութիւն։ Ցերեկը

Թագաւորը զբօսանք կատարեց Նիւեան դաշտերում և վերադառնալուց յետոյ ընդունեց անգլիական վաճառականութեան ներկայացուցիչներին։

ԲՈՒԴԱՊԵՇՏ։ Պատգամաւորների ժողով. մինիստր նախագահ Սելլը զեկուցում կարդաց այն կարգադրութիւնների մասին, որոնք ձեռնարկված են ժամանակաւոր բիւջետի օրինագիծը չը հաստատելու պատճառով։ Պօլօնին—(Կօշուտի կուսակցութիւնից)—յայտնում է, որ այդ զեկուցումը մի կարգադրութիւն է, որը սահմանադրութեան խանգարելու հետեւանքն է կազմում և հէնց այդ պատճառով էլ պատգամաւորների ժողովը չը պէտք է քննէ այդ զեկուցումը։ Սելլը աշխատում է պաշտպանվել։ Առաջ է գալիս աններևակայելի աղմուկ։ Նիստն ընդհատվում է։ Ընդմիջումից յետոյ մինիստրը շարունակում է իր ճառը, որ և վերջացնում է։ Սելլիի խօսելու ժամանակ նորից կրկնվեցին աղմկալի տեսարանները։ Նիստը նորից ընդհատվում է։ Ընդմիջումից յետոյ Սելլը նորից շարունակում է իր ճառը անընդհատ աղմուկի ուղեկցութեամբ։ Լսվում են բացականչութիւններ, որոնք պահանջում են յետ վերցնել օրինագիծը։ Նիստը փակվում է մեծ վրդովմունքով։

ԼՕՆԴՕՆ։ «Times»-ին հաղորդում են Կանտօնից, որ հինգ ամերիկական և հինգ ճապօնական օֆիցերներ, որոնք ծառայում էին երկաթուղու շինութեան վրա, Իուանտոնի մօտ ենթարկվեցին ամբոխի յարձակման։ Նրանք փակվեցին տաճարում և բարբիկադ շինեցին։ Ամերիկական հիւպատոսը մարտամաւ կանչեց, ուղարկված են նաև չինական զօրքեր։

ՍԱՄԱԿՕՎ։ Մակեդօնիայից ստացված տեղեկութիւնները հաղորդում են, որ զօրքերը դասաւորված են ալբանացիների դէմ՝ Միտրօվիցայում—20 զօրագունդ, Պրիզրէնում—30 զօրագունդ, Պրիշտինում, Գիլեանում, Վիչիտրնում և Իպէկում—4-ական զօրագունդ և Դեակովում—1, ընդամենը 63,000 հետեւակ զօրք և 2,000 թնդանօթաձիգ՝ 96 թնդանօթներով։

ՄՈՒՆԽԷՆ։ Սաքսօնիայի թագաւորը ճանապարհ ընկաւ դէպի Շտուտգարդ։

ՓԱՐԻԶ։ Այսօր առաւօտ Լուբէն վերադարձաւ։

Կ. ՊՕԼԻՍ։ Բ. Դուռն ստացած հեռագիրների համեմատ այսօր Սալօնիկում թագաւորում է կատարեալ հանգստութիւն։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՑԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՎՐԱՑ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐԻ ԹԱՏՐՈՆ
Հինգշաբթի, ապրիլի 24-ին
Տ. ՎԱՐԴՈՒՆԻ ԵՒ Գ. ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ
Բարեկամ մասնակցութեամբ տ. Մ... և գեղարուեստական խմբի անդամների, կը ներկայացնեն, առաջին անգամ.

I

ՆԻՈԲԷ

կատ.

ՀՄԱՐՄԱՐԵԱՑ ՎԱՐԴՈՒՆԻ

Թարգ. 3 արար. Լեոնի փոխադր. Ա. Վրոյրի

II

ՕՍԿԱՆ ՊԵՏՐՈՎԻՉԸ ԴՓՐՈՑՈՒՄ

Թարգ. 1 ար. հեղ. Գ. Սունդուկեանցի
Տեղերի գինը սովորական է։
Սկիզբը ճիշդ 8½ ժամին երեկոյեան
(2. 4. 4.) 2—3

Հ Ր Ա Ւ Է Ր
Երկրորդ անգամ

Կիրակի, ապրիլի 20-ին, ս. պատարագից յետոյ, ժամի 1-ին, Թանդոյեան ս. Աստուածածին եկեղեցում լինելու է ծխականների ժողով եկեղեցու 1902 թ. հաշիւները քննելու և մի քանի լինելիք հարցերի մասին խորհրդակցելու համար։ Ուստի խնդրում եմ յարգելի ծխականներին ներկայ գտնվել որոշեալ օրն ու ժամին ժողովի գրադմունքներին մասնակցելու։
Երէցփոխ՝ Խ. Տէր-Մարգարեան
3—3

Ա Տ Ա Մ Ն Ա Բ Ո Յ Ժ
ՕՐ. Ս. ՇԷՐՄԱԶԱՆԵԱՆ
Ընդունում է հիւանդների ընդունելութիւնը։
Առաւօտեան ժամը 9—2
Երեկոյեան ժամը 5—7
(4. 4.) 60—105

Թիֆլիսի Այգեգործական Ուսումնարանին կից գտնվող
ՄԵՂՈՒԱՆՈՑԸ
և մեղուապահական գործիքների ՊԱՀԵՍՏԸ առաջարկում է մեծ քանակութեամբ զանազան տեսակ գործիքներ և մեղուապահութեան մէջ պիտանի այլ առարկաներ, էժան գներով,—ԴԱԴԱՆԻ ՓԵՏԱԿՆԵՐ, լոբենու փայտից—հատը 7 րուբլով, արհեստական մոմաթղթեր՝ ֆունտը 95 կոպէկով և այլն։ 1—3

ՄԻ ՀԱՅ ԳՐԱՇԱՐ
կամենում է փոխել իր տեղը կամ գրքեր վերցնել շարելու, հեղինակների համար ձեռնտու պայմաններով։ Հասցէն խնդրվում է թողնել էժանագին ընթերցարանում։ 1—3

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՄՈՒԶԷՅԻ ԴԻՐԵԿՏՕՐԻ ԲՆԱԿԱՐԱՆՈՒՄ
ԾԱԽՎՈՒՄ ԵՆ
սեղանատան գօտիքական և հիւրասենեակի կահկարասիք, գրավիւներ, Այվազօվսկու և այլ նկարիչների պատկերներ։ Տեսնել 11-ից մինչև 3 ժամը։ Զարչիներ թող չը գան։
1—2

Въ Книжномъ магазинѣ
ГУТТЕНБЕРГЪ
(Перешелъ въ домъ Лалаева, рядомъ съ Коммерческимъ банкомъ).
ПРОДАЮТСЯ:
Исторія Армянской церкви, А. Аннинскаго, ц. 2 р.
Древніе Армянскіе историки, А. Аннинскаго, ц. 1 р. 20 к.
Сношеніе Петра Великаго съ Армянскимъ народомъ, К. Эзова, ц. 6 р.
Первые добровольцы Карабага, В. Потто, ц. 60 к.
Армянская поэзія, Чалхушяна, ц. 50 к.
Армянскій поэтъ Сибатъ Шахъ-Азизъ, Ю. Веселовскаго, ц. 1 р.
Современные Армянскіе поэты, ц. 1 р.
Патріархъ всѣхъ Армянъ Нерсесъ V, А. Ерицова, ц. 1 р. 50 к.
Литературные очерки: Байронъ на островѣ св. Лазаря.—Шиллеръ и его герои.—Пушкинъ, какъ европейскій писатель.—М, Бешикташлянъ.—Женская доля въ изображеніи армянскихъ литераторовъ и т. д.) Ю. Веселовскаго, ц. 2 р.
Друзья и защитники животныхъ въ современной французской беллетристикѣ, Ю. Веселовскаго, ц. 75 к.
Генералъ адъютантъ Иванъ Давидовичъ Лазаревъ, ц. 2 р. 1—3

Լ ո յ ս տ ե ս ա ւ
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԽՍԱՅԵԱՆԻ
ԿԵԱՆՔԻ ՌՈՄԱՆԻՑ
վէպիկը
Գինն է 25 կոպ.
Վաճառվում է Գուտտենբէրգ, Կենտրօնական և Զ. Գրիգորեանցի գրավաճառանոցներում։ Գրքերի պահեստը Գուտտենբէրգ գրավաճառանոցում։ Գումարով գնողներին ձեռնտու զիջում։ Մամուլի տակ է և շուտով լոյս կը տեսնէ նոյն հեղինակի «Էմիլ Զօլա» փոքրիկ տեսութիւնը։ Գումարով ցանկացողները թող վաղօրօք պատուէրներ տան։ 1—3

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆ
Երեքշաբթի, ապրիլի 29-ին
Հայոց Դրամատիկական ընկերութիւնը, սիրողների բարեհաճ մասնակցութեամբ
Կը ներկայացնէ

I

ԱՅՐՎՈՂ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

Դրամատ. էտիւտ 1 գործ. հեղ. Գնեաիչի, թարգմ. Ազուլեանցի։
Մասնակցում են՝ տ. Ս. Քալանթարեան, պ. պ. Ա. Մինասեան, Գ. Ցուբինեան։

II

Խ Ա Ն Դ Ո Տ

Կոմեդիա 3 գործ. հեղ. Բիսսօնի, թարգմ. Նելեանի։
Մասնակցում են՝ տ.տ. Մ. Արվանեան, Կրասիլնիկեան, օր.օր. Հ. Աղասարեան, Ս. Աբիսողոմեան, Մ. Ջալալեան, Օհանեան և ***, պ.պ. Մ. Աթաբէգեան, Օ, Ցովհաննիսեան, Ս. Էմինեան, Ա. Զարգարեան, Ա. Մինասեան, Ղ. Տիգրանեան, Ա. Զմշկեան։
Վաղօրօք տոմսակ առնել ցանկացողները կարող են դիմել ընկերութեան անդամ տ. Շ. Լալայեանցին (Голов. д. Окоева) առաւօտեան ժամը 10—1-ը, իսկ ապրիլի 25-ից տոմսակները կը վաճառվեն թատրօնի կասսայում։
Տեղերի գինը բենեֆիսային է։
Սկիզբն է երեկոյեան 8½ ժամին։
(18, 20, 22, 25 և 29-ին) 2—5

Ֆրանսիական Շոգենաւային Ընկերութիւն
«ՄԵՍՍԱԺԸՐԻ ՄԱՐԻՏԻՄ»—«MESSAGERIES MARITIMES».

28-ին ապրիլի (11 մայիսի ըստ ն. տ.) մեկնելու է Բաթումից, երեկոյեան ժամը 5-ին, «Bagdad» շոգենաւը, հանդիպելով Տրապիզօն, Սամսօն, Կ. Պօլիս, Դարդանել, Զմիւռնիա, Պիրէյ, Սիւդ, Մարսէյլ, Հավրև Լօնդօն։
Ուղղակի հաղորդակցութեան տոմսակները մինչև Պարիզ, նոյնպէս և մինչև Շանգհայ (Չինաստանում), Վլադիվօստօկ գնացողների համար, կարելի է ստանալ Թիֆլիսում պակասեցրած գներով։
Ապրանքների և ճանապարհորդների մասին հարկաւոր տեղեկութիւնների համար դիմել՝ Ընկերութեան Թիֆլիսի գործակալ՝ պ. Վ. Ցակոբեանին, Նախկին Արծրունու գալէրէյում, № 127 գրասենեակը, հեռախօս № 608։ Գրասենեակը բաց է՝ ժամը 9—1-ը ցերեկվայ և 5—7-ը երեկոյեան, բացի կիրակի օրերից։ 1—1

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԻԿ ԹԵՐԹ
ԵՐԿՇԱԲԱԹԵԱՑ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՀԱՆԴԷՍԻ
1903—4 շրջանի համար
Իբրև յաւելուած, բաժանորդները կը ստանան ձ ր ի 4-ից մինչև 6 պատկերազարդ գրքոյկներ։
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆՆ Է 2 Ր. 50 Կ. (ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆՈՒՄ—10 ՖՐԱՆԿ)
Կարելի է վճարել և մաս-մաս. սկզբում 1 ր. 50 կ., յունվարին 1 ր.։ Հրատարակութիւնը սկսվելու է սեպտեմբերին։ Տարեշրջանը սեպտեմբերից սեպտեմբեր է։ Աշխատակցում են շատ հայ բժիշկներ թէ Ռուսաստանում և թէ Թիւրքիայում ու Պարսկաստանում։
Բաժանորդագրութեան համար պէտք է դիմել թերթիս խմբագրատունը (Сергіевская ул., д. № 12.—Սերգիեվսկայա փող. տ. № 12), «Մշակի» խմբագրութեան կամ «Գուտտէնբէրգ» «Гуттенбергъ» գրավաճառանոց։
ԲԱԳՈՒՈՒՄ գրվել «Պրոմէթէուս» գրավաճառանոցում (Товарищество «Прометеусъ»—Баку)։ Պարսկաստանում դիմել Դր. Փ ա շ ա յ ե ա ն ի ն (Թաւրիզ)։
Հասցէն. Тифлисъ. Редакція „Арогджапаикъ Тертъ".
Արտասահմանից. Tiflis, Rédaction „Arogdjapahik Tert".
7—10
Խմբագիր-Հրատարակիչ՝ բժ. Վ. Արծրունի

Կիրակի, մայիսի 4-ին, ցերեկվայ ժամը 1-ին, Թիֆլիսի Արտիստական ընկերութեան շէնքում դահլիճում կայանալու է ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ անդամների արտակարգ
Ընդհանուր ժողով
մի քանի ընթացիկ հարցեր վճռելու և ընկերութեան նոր անդամներ ընդունելու համար։
Վարչութիւնը խնդրում է ընկերութեան յարգելի անդամներին վերանորոգել իրանց անդամակցական տոմսակները Սուզանաճեանի խանութում։
(ապ. 13, 20, 27 և մայիսի 4-ին) 2—4

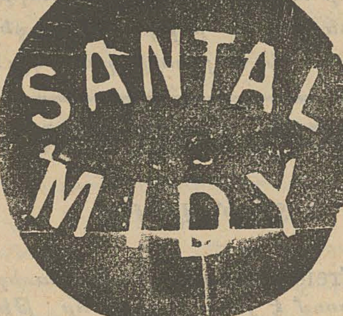

Պ Ա Ր Ի Զ Ի Դ Ե Ղ Ա Գ Ո Ր Ծ Ի
ՍԱՆՏԱԼ ՄԻԴԻ
ԹՈՅԼ Է ՏՐՎԱԾ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆՈՒՄ
Այս կապսիւլների մէջ պարունակված զուտ սանտալի ճարպնուցման բժիշկները խորհուրդ են տալիս գործածել անորէի (գաղտնի հիւանդութիւնների) դէմ, կապայ-բալզամի և կուբէբայի փոխարէն։ Նա ներգործում է աւելի արագ, չէ յոգնեցնում ստամոքսը, ոչ մի հոտ չէ պատճառում և ոչնչացնում է փսխումն ու կտրիկը։
Կեղծիքներից խուսափելու համար պահանջեցէք, որ իւրաքանչիւր կապսիւլի վրա սև տառերով դրոշմված կնիքը։ (MIDY)
Պահեստը Ռուսաստանի գլխաւոր դեղատներում։
(5, 10, 15, 20 և 25) 15—60

„Ն. Ի. ԲՈԶԱՐՋԵԱՆՑ ԵՒ ՈՐԴԻՔ"
Ա Ռ Ե Ւ Տ Ր Ա Կ Ա Ն Տ Ա Ն
ԾԽԱԽՈՏԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ
(ՈՐ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԻ 1858 ԹՈՒԱԿԱՆԻՑ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ)
ՆՈՐԻՑ ՆԱԽԱԶԳՈՒՇԱՑՆՈՒՄ Է
իր արտադրած ծխախոտը գործածողներին մեծարգոյ հասարակութեանը, և խնդրում է, աչքի առաջ ունենալով իր նշանագրերի (էտիկէտների) շարունակ կրկնվող կ ե ղ ծ ո ւ մ ը, ն ա մ ո ն ա ւ ա ն գ

№ 8 10 Հ. ԱՐԺԷ 5 ԿՕՊ.	№ 15 «ՍԻՄՊԱՏԻԱ» 10 Հ. ԱՐԺԷ 5 Կ.

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԴԱՐՁՆԵԼ ԳՈՐԾԱՐԱՆԻ ՆՇԱՆԻ ՎՐԱ

ԽԱՆՈՒԹԻ ՀԵՌԱԽՕՍ № 181.

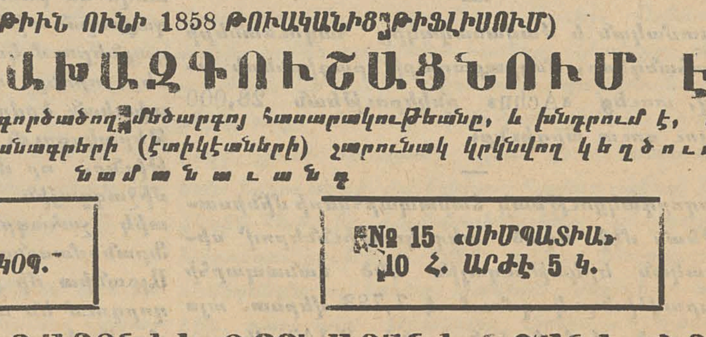

ԳՈՐԾԱՐԱՆԻ ՀԵՌԱԽՕՍ № 100.

(4րր. չոր.) 8—10